

означавају као обрасци, јер је у тој речи садржана претпоставка одређеног шаблонизирања.

Иначе, уибеник је првенствено намењен студентима права, али и свима онима који желе да стекну основна знања из грађанског процесног права.

др Милорад Живановић

Sherman Elias, M.D. - George J. Annas, J.D., REPRODUCTIVE GENETICS AND THE LAW, Chicago London, BocaRaton, Year book medical publishers, INC. 1987, 323 стране

1. Упознавање са садржајем књиге, коју приказујемо несумњиво представља за правника цивилисту у нас одређени изазов, с обзиром на то да се она тиче материје потпуно неистражене у нашој правној литератури. Сам наслов указује да је реч о односу репродуктивне генетике, као дела медицине, и права. Аутори ове књиге у уводном делу упозоравају на одређене тешкоће које са собом носи одабрана тема. Наиме, у зависности од тога да ли се овом темом бави правник или лекар, постоји опасност да преовладају одређене професионалне предрасуде. Дошло би до тога да се, с једне стране, занемари медицински, а са друге, социјални, тј. друштвени аспект проблема. Зато се у овој књизи, користећи се методом двоструког упоредног разматрања, покушава да учини свеобухватна анализа оба ова аспекта. У излагању проблема пошло се од неколико општих поставки: а) медицинска, односно генетска интервенција је увек заједничка одлука лекара и пацијента; пацијент има право "да буде остављен на миру", тј. право да одбије интервенцију из разлога личног дигнитета или телесног интегритета; б) важи принцип плурализма интереса, тачније поштовања како аутономности појединца, тако и одређених друштвених законитости; в) увек се и првенствено имају у виду најоптималнији интереси будућег детета.

2. Целокупна материја изложена је у десет поглавља. У првом су обрађени молекуларни аспект испољавања гена, хромозомски основи наслеђа, Менделејев закон наслеђивања и полигенско-мултифакторијално наслеђивање. Предмет другог поглавља је институција генетског саветовалишта у оквиру здравствене заштите где се износе дефиниције, циљеви, стратегије и психолошка и социјална схватања.

У трећем поглављу се говори о генетској заштити и то посебно о заштити новорођене деце и трудница. Један његов део посвећен је законској регулативи, којом се у појединим државама САД уређује овај вид медицинске заштите. При томе се нарочити акценат ставља на питања добровољности, односно обавезности заштите и одговорности здравствених установа, лекара или других фактора за причињену штету. Комисија председника САД, тзв. Председникова комисија за изучавање етичких проблема у медицини, биомедицинска истраживања и истраживања људског понашања у свом извештају из 1984. године потврдила је принцип добровољности генетских програма, али је истакла и обавезне програме, наводећи потребу законске интервенције и тамо где долази до избегавања, добровољних испитивања, а то озбиљно штети трудници или будућем детету.

Четврто поглавље се односи на индикације пренаталне дијагнозе, у оквиру чега се разматрају хромозомне абнормалности. Менделејеви закони, ДНА варијације и полигенско-мултифакторијалне неправилности.

Следеће, пето поглавље се такође тиче пренаталних дијагноза, али је реч о дијагностичким техникама као што су амниоцентеза, фетоскопија и ултрасонографија.

О слободи репродукције говори се у шестом поглављу. Обрађују се проблеми контрацепције, абортуса и стерилизације. Реч је и о одговорности за штету услед медицинског пропуста у контроли рађања. То су случајеви

штета због "несрећног рођења" ("wrongful birth") и "несрећног живота" ("wrongful life"). Дат је и преглед примера из судске праксе.

Третман хендикепиране новорођенчади изложен је у седмом поглављу, где је посебно место дато етичким проблемима. Искрпно је приказан тзв. "Baby Doe" случај из судске праксе САД, кроз анализу судске одлуке из 1983. године.

Осмо поглавље посвећено је тератологији и садржи обраду тератогених агенаса, односно узрока урођених мана детета, као, нпр. алкохола, разних хемикалија, радног места и сл.

Наредно, девето поглавље носи наслов - Ванматерична оплодња, а посебно има у виду законске аспекте проблема идентитета мајке и комерцијализације.

И последње, десето, поглавље обрађује проблеме феталне и генске терапије. Објашњава се значење хуманог експеримента, будући да се линија разграничења између терапије и експеримента не може увек потпуно јасно разлучити. Разматра се и питање тзв. "maternal- fetal" конфликта у примени одговарајућих терапија.

3. Развој медицинске науке несумњиво је увећао могућности да се контролише рађање и пренатално одреде генетска својства будућег детета. Као последица тога настаје и потреба да друштво, путем законске регулативе, изрази те промене на адекватан начин. У том смислу нужно је одговорити на бројна питања: Која обавештења треба пружити брачном пару о њиховом генетском саставу, генетским особинама њиховог фетуса и будућег детета. Треба ли право да захтева обавезну заштиту новорођенчади, трудних жена и одраслих од генетских обољења? Када треба приступити постављању пренаталне дијагнозе и да ли то значи и ограничење слободе рађања? Која права треба да уживају хендикепирана новорођенчад? Како заштитити трудну радницу од бројних тератогених фактора а да се то не протумачи као вид дискриминације. Да ли треба подстицати развој нових репродуктивних технологија које омогућавају рађање без секса? Шта би требало да представља законску суштину генетских веза између родитеља и потомства? Може ли се проводити фетална и генетска терапија а да се не доведу у питање права трудне жене? То су само нека од питања која су нашла своју конкретизацију у овој књизи. Наравно, она се бави америчким правом, али свакако може послужити као инспирација и подстицај теоретичарима у нас да се заинтересују за ову област медицинског права. Утолико је и њена информативна вредност за нас драгоценија.

мр Хајрија Мујовић-Зорнић